

René Petráš

---

**Menšiny  
v meziválečném  
Československu**

Právní postavení  
národnostních menšin  
v první Československé republice  
a jejich mezinárodněprávní  
ochrana

# OBSAH

|                                                                    |    |
|--------------------------------------------------------------------|----|
| ÚVOD                                                               | 11 |
| Struktura knihy a vymezení tématu                                  | 11 |
| Poznámka k terminologii                                            | 14 |
| K otázce pramenů a literatury                                      | 15 |
| <br>                                                               |    |
| I. VZNIK A VÝVOJ MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANY MENŠIN                  | 23 |
| I.1 Pařížská mírová konference a problém ochrany menšin            | 25 |
| První světová válka a národnostní otázka                           | 25 |
| Pařížská mírová konference                                         | 27 |
| ČSR na konferenci a problém hranic                                 | 28 |
| Sliby ČSR týkající se Němců a tzv. švýcarizace                     | 30 |
| Statut Společnosti národů a ochrana menšin                         | 32 |
| Komise pro nové státy                                              | 34 |
| Odpor států nucených přijmout menšinové smlouvy                    | 36 |
| Poražené státy a ochrana menšin                                    | 42 |
| Zájmy židovských organizací, cíle ochrany menšin                   | 44 |
| I.2 Vývoj mezinárodněprávní ochrany ve dvacátých letech            | 46 |
| Počátky fungování SN a rozšiřování ochrany menšin do dalších států | 46 |
| Zahraniční politika ČSR a problémy s ochranou menšin a Maďarskem   | 49 |
| Případ z praxe SN – prof. Rauchberg v Ženevě                       | 51 |
| Spory v SN o procesní otázky ochrany menšin                        | 53 |
| Tragédie menšin v Turecku a lausannská smlouva                     | 55 |
| Zájem o menšiny na počátku dvacátých let a nevládní organizace     | 58 |
| Uklidnění menšinové otázky v polovině dvacátých let                | 60 |
| Problémy ČSR s menšinami a Rothermerova kampaň                     | 65 |
| Snahy Německa rozšířit ochranu menšin                              | 67 |
| I.3 Vývoj mezinárodněprávní ochrany ve třicátých letech            | 70 |
| Hospodářská krize a nacistický útlak menšin                        | 70 |
| Přelom roku 1934 a polské vypovězení menšinových závazků           | 73 |
| Zneužívání menšinové otázky proti ČSR v letech 1934–1936           | 75 |

|                                                         |    |
|---------------------------------------------------------|----|
| Ústupky ČSR v letech 1936–1937                          | 77 |
| Rumunská snaha o vypovězení menšinových závazků         | 79 |
| Obejití systému ochrany menšin v době Mnichova          | 81 |
| Mezinárodněprávní ochrana menšin po druhé světové válce | 83 |

## II. MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANA MENŠIN 85

|                                                       |     |
|-------------------------------------------------------|-----|
| II.1 Menšinové smlouvy                                | 88  |
| Přehled menšinových smluv i jiných forem závazků      | 88  |
| Obsah menšinových závazků na příkladu smlouvy s ČSR   | 91  |
| Procesní úprava v menšinových smlouvách               | 95  |
| Dvoustranné smlouvy ČSR týkající se menšin            | 97  |
| Mezinárodní právo a menšinové smlouvy                 | 98  |
| Terminologie ve smlouvách a pojem menšina             | 101 |
| II.2 Problémy mezinárodněprávní ochrany v praxi       | 104 |
| Stížnosti – petice menšin k SN                        | 104 |
| Petice menšin proti ČSR                               | 107 |
| Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti (SDMS) a menšiny | 109 |
| Případ menšinových škol v Horním Slezsku              | 110 |
| Propaganda a menšinové stížnosti                      | 112 |

## III. MENŠINY V EVROPĚ 116

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| III.1 Státy s mezinárodněprávními závazky na ochranu menšin         | 118 |
| Srovnání přístupu jednotlivých zemí k menšinám                      | 118 |
| Polsko                                                              | 120 |
| Rakousko                                                            | 124 |
| Maďarsko                                                            | 125 |
| Baltské státy (Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva)                   | 128 |
| Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS) – Jugoslávie             | 131 |
| Rumunsko a Bulharsko                                                | 132 |
| Řecko a Turecko                                                     | 134 |
| III.2 Státy ovlivňující menšinovou otázku                           | 136 |
| Německo                                                             | 136 |
| Menšiny na území vítězných velmocí (Itálie, Francie, Británie, USA) | 139 |
| Švýcarsko                                                           | 142 |
| Sovětský Svaz                                                       | 146 |

## IV. VÝVOJ PRÁVNÍHO POSTAVENÍ MENŠIN V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU 149

|                                 |     |
|---------------------------------|-----|
| IV.1 Situace na konci monarchie | 149 |
| Vztahy Čechů a Němců v novověku | 149 |

|                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------|-----|
| Národní otázka v monarchii po roce 1867                                | 150 |
| Úvahy o reformě správy a národní otázka                                | 152 |
| Zhoršování vztahu Čechů a Němců koncem 19. století                     | 154 |
| Moravský pakt a Perkův zákon z roku 1905                               | 157 |
| Pokusy o česko-německé usmíření před první světovou válkou             | 159 |
| Češi a Němci za první světové války                                    | 163 |
| IV.2 Od zániku monarchie až do přijetí ústavy (říjen 1918 – únor 1920) | 165 |
| Plány protirákouského odboje na řešení otázky menšin                   | 165 |
| Postoj Němců k vznikající ČSR                                          | 166 |
| Začleňování Slovenska do ČSR a odpor Maďarů                            | 169 |
| Menšinová politika nového státu a neúčast menšin v parlamentu          | 170 |
| Úvahy o reformě veřejné správy po vzniku ČSR                           | 173 |
| Slovensko, menšiny a reforma správy                                    | 175 |
| Příprava správní reformy – župního zákona                              | 177 |
| Snahy českých Němců jednat s vládou na konci roku 1919                 | 178 |
| Příprava základních zákonů včetně ústavy, jazykového a župního zákona  | 181 |
| Základní zákony v ústavním výboru parlamentu                           | 183 |
| Projednávání základních zákonů v plénu parlamentu                      | 189 |
| Zhodnocení menšinové otázky při přijímání základních zákonů            | 192 |
| IV.3 Vývoj ve dvacátých letech                                         | 195 |
| Šance na kompromis s menšinami                                         | 195 |
| Snaha o smíření s menšinami v letech 1920–1921                         | 196 |
| Odkládání správní – župní reformy                                      | 198 |
| Provedení župní reformy na Slovensku                                   | 200 |
| Reforma správy a situace na Podkarpatské Rusi                          | 201 |
| Cesta ke smíření s Němci v letech 1922–1925                            | 202 |
| Jazykové nařízení z roku 1926 a vstup Němců do vlády                   | 204 |
| Zrušení župní reformy v letech 1927–1928                               | 206 |
| Dotvoření právního statusu menšin v ČSR                                | 208 |
| IV.4 Vývoj ve druhém desetiletí republiky 1929–1938                    | 209 |
| Problémy vztahů mezi národy v ČSR a příchod krizových let              | 209 |
| Jazykové právo a vývoj judikatury Nejvyššího správního soudu (NSS)     | 214 |
| Hospodářská krize a Němci                                              | 217 |
| Změny v právní úpravě ekonomiky                                        | 220 |
| Změny v právní úpravě politické sféry – zejména stran a vznik SdP      | 222 |
| Zhoršení mezinárodní situace ČSR a spor s Polskem                      | 226 |
| Otázka autonomie Podkarpatské Rusi                                     | 227 |
| Tzv. insigniáda a sílící šovinismus v ČSR                              | 228 |
| Přelomové volby v roce 1935 a krize ČSR                                | 229 |

|                                                                          |     |
|--------------------------------------------------------------------------|-----|
| Právní úprava branné moci                                                | 232 |
| Tzv. Machníkův výnos a problém objektivního přidělování státních zakázek | 235 |
| Právní aspekty tzv. Machníkova výnosu a mezinárodněprávní ochrana menšin | 237 |
| Zákon o obraně státu z roku 1936                                         | 242 |
| Snahy ČSR jednat s menšinami v letech 1936–1937                          | 245 |
| Úsilí vlády o kompromis s SdP a ústavněprávní návrhy této strany         | 249 |
| Příprava autonomie Podkarpatské Rusi v roce 1937                         | 252 |
| Ústupky menšinám v roce 1938                                             | 253 |
| Příprava národnostního statutu i dalších změn práva                      | 256 |
| Benešovy návrhy SdP v létě 1938 a rozklad ČSR                            | 260 |

|                                                              |     |
|--------------------------------------------------------------|-----|
| V. PRÁVNÍ POSTAVENÍ MENŠIN V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU     | 264 |
| V.1 Statistika menšin v ČSR                                  | 264 |
| Sčítání lidu a některé teoretické obtíže                     | 264 |
| Problém čechoslovakismu a státu národního či národnostního   | 265 |
| Vývoj metod sčítání lidu v českých zemích                    | 266 |
| Výsledky sčítání v roce 1921 a spory o úbytek menšin         | 268 |
| Úvahy o asimilaci menšin                                     | 270 |
| Němci v ČSR a jejich geografické rozmístění                  | 272 |
| Maďari v nové ČSR a maďarizace Slováků za monarchie          | 274 |
| Rusíni, Židé, Cikáni / Romové                                | 276 |
| V.2 Obecné otázky právního postavení menšin                  | 278 |
| Menšinové či národnostní právo a jeho vývoj do roku 1867     | 278 |
| Právní úprava národní otázky na konci monarchie              | 278 |
| Problém systematiky národnostního – menšinového práva v ČSR  | 282 |
| Problém právní definice národa a menšiny                     | 285 |
| Ústava jako základ právního postavení menšin                 | 288 |
| Rozbor hlavy VI. ústavy                                      | 290 |
| Vztah ústavního práva ČSR k menšinové smlouvě                | 292 |
| Právní ochrana menšin a občanství                            | 295 |
| Právní normy preferující národ československý a jeho tradice | 296 |
| Předpisy týkající se postavení menšin nepřímo                | 299 |
| Menšiny a zásahy státu do ekonomiky po roce 1918             | 302 |
| V.3 Jazykové právo                                           | 305 |
| Jazykové právo za monarchie                                  | 305 |
| Problémy jazykového práva v prvním roce republiky            | 308 |
| Koncepce jazykového práva v ČSR a jazykový zákon             | 310 |

|                                                                                                                                                                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rozbor jazykového zákona z roku 1920                                                                                                                                                                                                | 312 |
| Jazyková nařízení a jejich aplikace v praxi                                                                                                                                                                                         | 319 |
| Slabiny jazykového práva a jeho hodnocení                                                                                                                                                                                           | 322 |
| V.4 Školské a kulturní právo národnostní                                                                                                                                                                                            | 323 |
| Školství a kultura za monarchie                                                                                                                                                                                                     | 323 |
| Roztříštěná úprava menšinového školství v ČSR                                                                                                                                                                                       | 324 |
| Problém tzv. menšinových škol zejména pro české děti<br>v pohraničí                                                                                                                                                                 | 325 |
| Další právní předpisy týkající se jazyka ve školách                                                                                                                                                                                 | 327 |
| Fungování školství v ČSR z hlediska menšin                                                                                                                                                                                          | 328 |
| Právní úprava kultury, zejména veřejných knihoven                                                                                                                                                                                   | 331 |
| V.5 Problém autonomie                                                                                                                                                                                                               | 332 |
| Nevyhraněnost pojmu a význam pro ČSR                                                                                                                                                                                                | 332 |
| Národní, kulturní či personální autonomie a její slabiny                                                                                                                                                                            | 334 |
| Národnostní samospráva či autonomie za monarchie                                                                                                                                                                                    | 335 |
| Drobné prvky kulturní autonomie v právu ČSR                                                                                                                                                                                         | 337 |
| Snahy zavést kulturní autonomii v ČSR a problém jejího vymezení                                                                                                                                                                     | 338 |
| Autonomie Podkarpatské Rusi                                                                                                                                                                                                         | 340 |
| Územní samospráva a neúspěch župní reformy                                                                                                                                                                                          | 342 |
| V.6 Specifické menšiny – Židé, Cikáni (Romové)                                                                                                                                                                                      | 345 |
| Právní postavení menšin bez vyhraněného jazyka                                                                                                                                                                                      | 345 |
| Národní, náboženská i hospodářská specifika Židů                                                                                                                                                                                    | 347 |
| Židé na konci monarchie a úsilí o asimilaci                                                                                                                                                                                         | 351 |
| Židé po vzniku ČSR                                                                                                                                                                                                                  | 353 |
| Právní úprava a praxe židovských náboženských obcí                                                                                                                                                                                  | 357 |
| Cikáni (Romové) před rokem 1918                                                                                                                                                                                                     | 359 |
| Cikáni (Romové) v ČSR a zákon o potulných cikánech                                                                                                                                                                                  | 363 |
| ZÁVĚR                                                                                                                                                                                                                               | 371 |
| SEZNAM ZKRATEK                                                                                                                                                                                                                      | 385 |
| Příloha č. 1. Menšinová smlouva s Československem (zveřejněna<br>pod č. 508/1921 Sb. z. a n.) – Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými<br>i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye<br>dne 10. září 1919. | 387 |
| Příloha č. 2. Ústava meziválečného Československa (ústavní listina<br>z 29. února 1920, 121/1920 Sb. z. a n.)                                                                                                                       | 393 |
| Příloha č. 3. Jazykový zákon (č. 122/1920 Sb. z. a n. Zákon ze dne<br>29. února 1920 podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady<br>jazykového práva v republice Československé)                                            | 397 |

|                                                                                                                                        |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Příloha č. 4. Zákon o veřejných knihovnách (č. 430/1919 Sb. z. a n.<br>Zákon ze dne 22. července 1919 o veřejných knihovnách obecných) | 401 |
| PRAMENY                                                                                                                                | 403 |
| LITERATURA                                                                                                                             | 407 |
| RESUMÉ                                                                                                                                 | 429 |